

Duin en recreatie naar een nieuwe symbiose

HENK WIJKHUISEN

Nederland is één van de dichtst bevolkte landen ter wereld, waar natuur schaars is, zo schaars, dat we haar zorgvuldig willen beschermen. Hierdoor kan een spanningsveld ontstaan tussen natuur en recreatie. Wanneer we die schaarse natuur afsluiten, weet niemand meer wat natuur is en heeft ook niemand er meer gevoel voor. Voor natuurbescherming is contact tussen mens en natuur daarom van wezenlijk belang. Om dit doel te bereiken moeten we soms iets van die natuur opofferen, maar wel met de wetenschap dat zo'n offer uiteindelijk meer

Natuurbescherming zit in Nederland in een vicieuze cirkel. Sluit je natuur af, dan heeft niemand meer belang bij die natuur en verlies je draagvlak; gooi je alles open en mag iedereen erin, dan ben je die natuur ook kwijt door een te grote recreatiedruk. Er moet dus gezocht worden naar een optimum, waarbij kwetsbare natuur zo min mogelijk schade ondervindt van openstelling. Door middel van beheer- en inrichtingsmaatregelen, waaronder zonering, trachten beheerders van natuurterreinen dit optimum te realiseren. Door het steeds toenemend aantal bezoekers van de duingebieden is het echter steeds moeilijker voor de duinbeheerders om dit optimum te vinden binnen het natuurgebied zelf.

Recreanten onderling

Van een geheel andere orde is het spanningsveld tussen recreatievormen onderling. Steeds vaker zijn signalen te beluisteren dat verschillende typen recreanten elkaar beïnvloeden. Die beïnvloeding gaat zelfs zo ver dat het ene type recreant hinder ondervindt van het andere type. Vooral recreanten die op zoek zijn naar rust en ruimte, lijken steeds meer in de knel te komen. Dit artikel moet worden beschouwd als een exercitie om een oplossing te vinden voor de pro-

blemen die in toenemende mate spelen tussen verschillende recreatievormen onderling. Het vormt een bijdrage aan de prille discussie die inmiddels op gang is gekomen hoe we om moeten gaan met de toenemende aantallen bezoekers in de duinen hun verschillende activiteiten. Vanuit haar primaire doelstelling kiest Stichting Duinbehoud voor een recreatief medegebruik dat geen afbreuk doet aan de natuurdoelstelling van de Nederlandse duingebieden. Dat betekent dat een keuze gemaakt wordt voor natuurvriendelijke recreatie, een keuze die reeds gemaakt is bij de realisatie van de ecosysteemvisie "Duinen voor de Wind" in 1992.

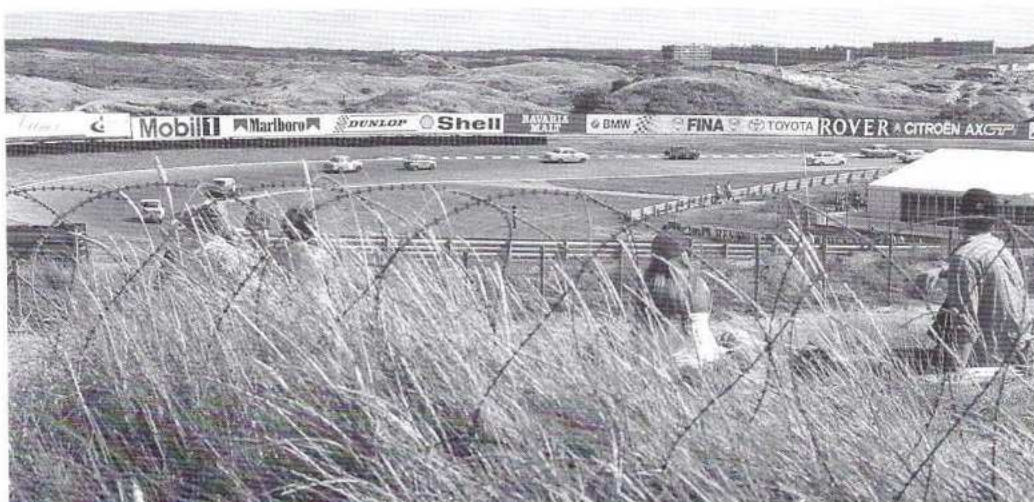
Kiezen voor natuurvriendelijke recreatie

Natuurvriendelijke recreatie kan het best omschreven worden als de activiteiten die:

1. gericht zijn op beleving van natuur en landschap van de duinen in de breedste zin; men wandelt of fietst door de duinen of men maakt bijvoorbeeld een strandwandeling en geniet van schelpen, zand, zee en storm. De één richt zich speciaal op de zingende roodborsttapuiten, de ander geniet van de rust en de ruimte;
2. niet mogelijk zijn buiten de duinen; wie een dagtocht van de NS boekt naar de Kennemerduinen, besluit dus om die dag niet naar een ander natuurgebied te gaan, omdat men waardering heeft en interesse voor juist dit fraaie landschap;
3. zich goed laten combineren met de natuurdoelstelling van het gebied. Dit kan soms een verrijkende invloed hebben, zoals bij het zeedorpenlandschap, maar mag nooit onevenredig veel schade veroorzaken.

Een keuze voor natuurvriendelijke recreatie betekent dat niet alle vormen van recreatief mede-

Het circuit van Zandvoort, een pregnant voorbeeld van niet natuurvriendelijk recreëren in de duinen (foto: Henk Wijkhuisen).

In de Winnummerduinen zullen enkele onverharde paden de "wilde" natuur ontsluiten. Dit plan staat bekend als Plan Voetspoor en is beschreven in DUIN 95:1, het themanummer natuurontwikkeling Noord-Holland (foto: Henk Wijkhuizen).

gebruik in de duinen kunnen worden gehandhaafd. Maar daar staat tegenover dat natuurvriendelijke recreatie juist sterker ontwikkeld kan worden, wat zowel het draagvlak voor natuurbehoud ten goede komt als de natuurbeleving voor de recreant vergroot.

De eerste consequentie van deze keuze is de noodzaak om te komen tot een ruimtelijke en functionele differentiatie van recreatie-activiteiten, waarmee spanningen tussen recreanten onderling kunnen worden weggenomen.

Een tweede consequentie is dat een veel groter gebied in beschouwing moet worden genomen dan alleen de duinen. Hierbij is het stedelijk- en agrarisch achterland nadrukkelijk in beeld. Binnen dit "zoekgebied" kunnen vervolgens verschillende functies worden toegekend aan recreatief (mede)gebruik. Het zoeken naar alternatieven buiten de duinen kan tevens bijdragen aan het vinden van een optimum in situaties waar interne beheer- en inrichtingsmaatregelen niet meer voldoende zijn om kwetsbare duinterreinen te ontlasten.

Twee problemen, twee uitgangspunten

Ik heb hierboven twee probleemvelden rond de recreatiediscussie in de duinen geschetst. Enerzijds de effecten van recreatie op natuur en anderzijds de problemen tussen recreanten onderling.

Voor een duurzame oplossing voor de geschetste problemen dient duidelijk te zijn welke recreant we in welke natuur willen hebben. Die keuze is noodzakelijk om kwetsbare natuur te beschermen, maar ook om natuurvriendelijke recreatie te behouden en te versterken.

We kunnen dan twee uitgangspunten nemen, namelijk

1. Vervangbaarheid:

Als natuurgebied zijn duinen onvervangbaar. De duinen zijn schaars en hebben honderden jaren nodig gehad om zich te ontwikkelen, in tegenstelling tot algemeen voorkomende agrarische landschappen, die zich in korte tijd hebben

ontwikkeld.

Voor bezoekers die natuurbeleving als motief hebben, zijn diezelfde duinen eveneens onvervangbaar. Wanneer men daarentegen het duingebied gebruikt voor een activiteit die niet primair duingebonden is, dan mag verondersteld worden dat het duin evengoed vervangen kan worden door een ander gebied met minder zeldzame en kwetsbare natuurwaarden én recreatiewaarden.

Voorbeelden zijn er genoeg. Sporters gebruiken vooral de duinen vanwege hoogteverschillen. Dat geldt zowel voor trimmers, all-terrain-bikers (ATB) als voor langlaufers in de winter. Hun activiteiten kunnen ook elders plaatsvinden, maar dan moeten buiten de duinen wel voorzieningen worden getroffen. Te denken valt aan paden voor trimmers of de aanleg van heuvels voor ATB'ers en langlaufers. Hier ligt een taak voor gemeentelijke plantsoendiensten en recreatieschappen. Desondanks zijn er mensen die liever door de duinen rennen dan in een relatief saai, op de tekentafel ontworpen recreatiegebied.

Door gebruik van het principe "vervangbaarheid" in het recreatiebeleid houdt men uiteindelijk een breed spectrum van recreanten over die met hun activiteiten zijn aangewezen op de duinen. Er zijn tal van activiteiten van natuurvriendelijke recreanten in de duinen, die elk op hun eigen wijze de natuur in de duinen beleven. Niet iedere natuurvriendelijke recreant zoekt hetzelfde type natuur en vanuit de natuurdoelstelling voor de duinen is niet ieder type natuur geschikt voor bepaalde vormen van recreatief medegebruik. Aan de hand van natuurdoeltypen heeft Stichting Duinbehoud in 1992 aangegeven welke vormen van recreatief medegebruik mogelijk zijn.

2. Recreatief medegebruik van natuurdoeltypen:

In de eerder genoemde ecosysteemvisie "Duinen voor de Wind" zijn zes natuurdoeltypen beschreven. Bij elk natuurdoeltype is recreatief medegebruik mogelijk en kan bij een juiste do-

De duinen zijn aantrekkelijk voor fiets- en wandeltochten (foto: Henk Wijkhuisen)

sering bijdragen aan het draagvlak voor behoud en herstel van de duinen.

Bij het *natuurlijke, zelfregulerende duinlandschap* is de hoofdfunctie natuur. Niettemin kan via een grofmazig stelstel van onverharde paden gewandeld worden. Indien nodig moet dan wel in de broedtijd de mogelijkheid tot (gedeeltelijke) afsluiting bestaan. Dit natuurdoeltype is ook bij uitstek het type natuur dat zich leent voor een excursie met de duinwachter. Het gebied is dan weliswaar afgesloten, maar de recreatieve meerwaarde ligt besloten in de toegankelijkheid onder deskundige leiding.

Onder dit natuurdoeltype valt ook het natuurstrand, dat vooral realiseerbaar is op de Waddeneilanden en het Deltagebied. Openstelling van zo'n natuurstrand is afhankelijk van de kansen die de natuur hier neemt. Wanneer er zeehonden rusten of strandvogels broeden, kan een enkele wandelaar al enorm veel verstoren. Bij grote oppervlakte natuurstrand, zoals op de Waddeneilanden kan een deel worden opengesteld voor natuurvriendelijke recreatie.

De zogenaamde *begeleid natuurlijke duinlandschappen* hebben ook als hoofdfunctie natuur. Natuurlijke processen staan hier voorop, maar tal van beheeractiviteiten zijn noodzakelijk om processen een bepaalde richting in te sturen. In deze gebieden kan de recreatiedruk iets hoger zijn dan in het natuurlijke, zelfregulerende duinlandschap door een hogere paddichtheid of de aanwezigheid van verharde paden.

Bezoekers kunnen worden "ingeschaard" om verstuiwing op gang te brengen. Een idee voor dynamisch kustbeheer? (foto: Henk Wijkhuisen).

Dan zijn er nog de *halfnatuurlijke duinlandschappen* met het accent op flora, fauna en landschap, waar meer mogelijkheden voor recreatieve activiteiten kunnen samengaan met de natuurdoelstelling. Bij *mienten, vroongronden en het zeedorpenlandschap* kan recreatief medegebruik zelfs ten dienste staan van het behoud van natuurwaarden en cultuurhistorische waarden. Dat recreatief medegebruik moet dan wel beheersbaar zijn en een verrijking betekenen voor de natuurwaarden van het gebied.

Landgoederen en parkbossen hebben een grote waarde als natuurgebied en zijn van cultuurhistorische betekenis en worden bij uitstek gebruikt als gebieden voor een korte wandeling. Als laatste gelden de *agrarische duinlandschappen*, waar sommige recreatieve functies tot haar recht kunnen komen die we uit het eigenlijke duingebied willen plaatsen.

Naar een nieuwe symbiose

Voor natuurvriendelijke recreatie kunnen de mogelijkheden in de duinen aanzienlijk worden vergroot. Beheermaatregelen die natuur- en landschapswaarden vergroten, zoals natuurontwikkeling en natuurherstel maken de duinen nog aantrekkelijker voor de bezoeker. Bij natuurontwikkeling kunnen bovendien recreanten worden "ingeschaard". Voor het herstellen van kleinschalige verstuiwingen in een dichtgegroeid duingebied zou betreding bijvoorbeeld een goed en leerzaam alternatief kunnen zijn voor de bulldozer.

Voor de zoeker van "woeste natuur" kunnen smalle, zandige voetpaden worden aangelegd door aaneengesloten complexen van stuivende duinen. Een goed voorbeeld vormt het Plan Voetspoor in de Wimmenumerduinen (zie DUIN 95:1). De lange-afstand-wandelaar komt aan zijn trekken met goede verbindingen in noord-zuid en oost-west richting en voor de rustige recreatiefietser en wandelaar moet gelegenheid blijven om de duinen op wegen en paden te blijven bezoeken. Doorgaande noord-zuid fietsroutes zouden echter voor een deel in de binnenduinzoom moeten worden aangelegd, om grondverzet te voorkomen. En daar waar natuurontwikkeling niet goed samengaat met openstelling, kunnen uitkijkpunten of een vogelkijkhut uitkomst bieden. Dit vergroot de betrokkenheid bij het beheer en bij het behoud en herstel van het gebied.

Kortom, kiezen voor natuurvriendelijke recreatie betekent vooral positief bezig zijn met inrichting en beheer ten behoeve van natuur, landschap én bezoeker. Het is van groot belang om een zo groot mogelijke differentiatie in openstelling te behouden en te ontwikkelen voor natuurvriendelijke recreatie. De huidige tendens binnen ambtelijke- en politieke stromingen om te streven naar een maximale openstelling van de duinen, doet geen recht aan de recreatieve meerwaarde die geboden wordt door verschillen in toegankelijkheid. Bij elk type duin past een ander type natuurvriendelijke recreant. En voor die natuurvriendelijke recreant wil Stichting Duinbehoud een sterk pleidooi houden en daarmee een impuls geven aan de belangenbehartiging voor een bedreigde groep recreanten die voor het draagvlak voor het duinbehoud van groot belang is.